

وهرگیزان له نیوان توانست و چالاکی زمانیدا

حنان صالح رهشید¹ - عومهر محمود کریم²

²⁻¹ به شی کوردی، فاکه لتی په روه رده، زانکۆی کۆیه، کۆیه، ههریمی کوردستان، عیراق.

بخهینه رو، چونکه ههریه که یان هه لگری کومه لیک تاییه تمه ندی کلتوری و کومه لایه تین، هه روه ها په یوه ندییه کی ته و او یان به هه ست و سۆزی مرۆقه وه هه یه. مه به ستمان له هه لبژاردنی ئەم ناو نیشانه ئه وه یه، زمانی زگماکی مرۆف ده بیته توانست بۆی و هه ر زمانیک به دهر له م زمانه ده بیته چالاکی بۆی، هه روه ها توانست و چالاکی به شیکی گرنکی هه مو زمانه کان پینکه ده یین، چونکه توانست بنه مای دروستبونی زمانه و چالاکیش دهر برینی زمانه که یه، هه ر ئەمه شه بۆته هۆی هه لبژاردنی بابه ته که و ئاو یته کردنی له گه ل وهرگیزاندا.

پوخته:

ئەم توێژینه وه یه هه ولێکه بۆ رونه کردنه وه ی بابه تی وهرگیزان له نیوان زمانی دایک و زمانی بینگانه دا، واته ئەو وهرگیزانانه ی ده که ونه چوار چیه وه دو زمانی جیا وازه وه. توێژینه وه که مان دابه ش کردوه به سه ر چوار بابه تدا، ئەوانیش وهرگیزانی (پیشه کی، ئیدییه م، په ندی پیشیان، وهرگیزانی ئەده بی) له وهرگیزانی ئەده بی شدا شیعر وه ک نمونه وهرده گرین، چونکه هه م بابه تیکی سه ره کی و دیاری وهرگیزانی ئەده بییه، هه م بابه تیکی سه ختی وهرگیزانه. هه ول ده ده یین سه ختی و ئاسته نگه کانی هه ریه ک له م بابه تانه

کلێله وشه کان:

وهرگیزان، توانست، چالاکی، وهرگیزانی ئیدییه م، وهرگیزانی په ندی پیشیان، وهرگیزانی شیعر.

Article Info:

DOI: 10.26750/Vol(9).No(2).Paper24

Received: 17-August-2021

Accepted: 26-September-2021

Published: 29-March-2022

Corresponding Author's E-mail:

hanan.salh@koyauniversity.org

omar.mahmood@koyauniversity.org

Copyright©2022 Journal of Raparin University.

١. پيشهكى

توانست و چالاكى دو سهرى هاوكيشهيهكن، كه به بۆچونى زۆرينهى زمانهوانان ناهاوسهنگن، چونكه توانست ناوهپۆكى زمانه و چالاكى، دهربرپىنى ئه و ناوهپۆكهيه، ئه و جياكارىيهى لهنيوان ئه م دو چه مكه دا هاته بهر باس له بۆچونهكانى چۆمسكىيه وه سهريهه لدا، چۆمسكى باوهرى به گشتگىرى زمانهكانى دونيا ههيه، و پىيوايه هه مو زمانهكان له ئاستى قولياندا وهك يهكن و تهنها له ئاستى سهروهه دا جياوازن و هوى ئه م جياوازيهه ش بۆ چالاكى زمانهكه دهگه پىته وه، چۆمسكى به شيوهيهك جياكارى لهنيوان ئه م دو چه مكه دا كردوه، كه بليت " زمانهوانى بونى نيه هه تا ئه و كاتهى سنورىكى ديارىكراو نه كيشريت لهنيوان چالاكى و توانستدا، كه له ميشكدا هه ن و ئاخواتن به رهه م دهه يتن" (هيواسهلام، ٢٠٢٠: ٤٠). جياكردنه وهى ئه م دو چه مكه زۆر شتمان بۆ رون دهكاته وه، بۆ نمونه جياكردنه وهى رىزمانى له رىزمانى نارىزمانى، رىسته و دهربرپىنى رون له رىسته و دهربرپىنى ليل، ههروهها توانست تواناى جياكردنه وهى رىستهى فرهواتا و هاوواتاكانيشى ههيه. بۆ نمونه:

١. هه مو خويناكدهكان هاتن. رىزمانى

خويناكدهكان هاتن هه مو. نارىزمانى

هه مو ئاخيوهريكى رهسهنى زمانى كوردى ئه و توانستهى ههيه جياوازي نيوان ئه م دو رىستهيه بزانيته. ياخود دهتوانيت كه رهسهكانى رىستهكه بناسينه وه و بزانيته كامه بكه ره و كامه بهركاره، هه رچهنده كه سهكه خويناكدهواريش نه بيت، دهتوانيت له شوينى گونجاوى خويناكده بهكارىان بهيئيت. ههروهها كاتيك رىستهيهكى ليل دهبيئيت ئه و توانستهى ههيه پهى به ئاستى قولى رىستهكه ببات و واتا شاراوهكانى ديارى بكات. بۆ نمونه رىستهيهكى وهك:

٢. سهرم ليدا.

له ئاستى قولدا دو واتاى ههيه، يه كه ميان به واتاى سهرم له شتيكدا، دوه ميان به واتاى سهردانى كه سيكم كرد. به هوى ئه و توانسته زمانىيهى لاي گوياگر ههيه به بى بيركردنه وه و له رپى دهو روبه رى ئاخواتنه كه وه واتاكهى بۆ رون دهبيته وه، كه قسه كه ر مه به ستى كام واتايه.

دهتوانين به م شيوهيه پينا سهى ههردو چه مكه كه بكهين بۆ زياتر ئاشنابون به بابته كه:

- **توانست:** تواناىيهكى نمونه يى و تايبه تىيهكى هوشهكى و ئاوه زى ميشكى مرؤقه.

- **چالاكى:** كردهيهكى زمانىيه و دهربرپىنى ئه و وشه و رىستانهيه كه توانست به رهه ميان دهه يئيت. (ئىبراھيم خه ليل،

(٢٠١٦: ٧٢)

- **توانست:** زانيارى قسه كه ر- گوياگره له سه ر زمانه كهى خوى.

- **چالاكى:** كردهى به كار هينانى زمانه له شوينى گونجاوى خويدا. (Chomsky, 1965: 4).

واته توانست بهرپرسه له بهرهمهینانی وشه و رسته و ریکخستنیا ن به شیوهیهک له گهڵ یاساکانی زمانه که دا بگونجیت، چالاکیش بهشی کارهکی بابه ته که یه و ئه وهی بهرهمهاتوه له توانسته وه دهیگه یه نیت به گوینگر. ئه وهی ده مانه ویت بیلین ئه وهیه توانست، زمانی دایک دهگریته وه، و چالاکیش هه مو زمانه بیگانه کان دهگریته وه، واته مروّف هه ر زمانیک، که فیژده بیت دهچیته چوارچی وهی چالاکێ زمانیه وه بو ئه و که سه. توانستی زمانی زگماک وادهکات مندال زمانه که وه ربگریت، به لام هه رچی فیژبونی زمانهکانی دیکه یه چالاکێ ده نوینن. به م هیلکارییه ده توانین زیاتر بابه ته که رونه که یه وه:

وه رگرتنی زمانی دایک ← توانستی زمانی
فیژبونی زمانی بیگانه ← چالاکێ زمانی

له کاری وه رگریپاندا ئه وهی زور باو و بهرچاوه وه رگریپانه له زمانی بیگانه وه بو زمانی دایک، چونکه مروّف به سروشتی خوی له یهک زماندا زیاتر شارهزا ده بیت، به لام ده بیت زمانی دوه میس به باشی بزانیته، تا ئه و ئاسته ی نزیکه ده بیت وه له زمانی یه که م، به لام شارهزایی له زمانی یه که مدا مه رچی سه رهکی وه رگریپانه، چونکه مروّف ئه گه ر به ته واوی زمانی خوی نه زانیته له ئاست وه رگریپانی وشه و زاراو دهکاندا ده سه ته وه ستان ده وه ستیته. چونکه وهک له پیشتردا ئاماژه مان پیکرد، توانستی زمان ته نها بو زمانی یه که م به رده سه ته، چونکه مروّف له کاتی له دایکبونی وه توانایه کی زمانی هه یه، که زمانی دایکه و شارهزایی ته واوی تیدا به ده سه ته ده هی نیت، که به وه رگرتنی زمان داده نریته، هه رچی زمانی دوه مه که چالاکێ پی ده گوتریته، به فیژبون داده نریته و هه ر زمانیکه له ده ره وهی زمانی زگماک، هه ربویه ناتوانیته هه مان ئاستی زمانی یه که م به ده سه ته به هی نیت، هه ر له بهر ئه م هویه شه، که وه رگریپان بو زمانی دایک سه ره که وتوترین جوړی وه رگریپانه. (James Dickins) ئاماژه به وه ده دات، وه رگریپ به شیوه یه کی ئاسایی سه رنج ده خاته سه ر وه رگریپان بو سه ر زمانی دایک، چونکه ده گاته به رزترین ئاست و پله ی وه رگریپان به راورد به وه رگریپان بو سه ر زمانی بیگانه. (J. Dickins, 2002: 2). وه رگریپان بو سه ر زمانی بیگانه، وه رگریپ ناچار ده کات کومه لیک زانیاری کوبکاته وه له سه ر زمانی دوه م، واته پیویسته ده سه ته بکات به خویندنه وهی کومه لیک کتیب و لیکو لینه وه له سه ر ئه و بابه ته ی وه رگریپانی بو ده کات، یاخود له کاتی پیویستدا په نا بو به کاره یانی فه ره نگ ببات، ئه مه ش واده کات وه رگریپ له دانان و وه رگرتن و وه رگریپانی وشه و رسته کان دلنیا نه بیت و ئه م دودلیه شی کاتیکی زوړی لی به فیژو ده دات و سه ره نجام ره نگه نه توانیته به باشی هاو سه نگی کاره که ی بپاریزیته و ره نگه وه رگریپانه که ی هه لێ تی بکه ویت، بویه باشتترین بژارده له به رده م وه رگریپا وه رگریپانه له زمانی بیگانه وه بو زمانی دایک. له م باره یه وه (نیومارک) ده لیت "وه رگریپان بو سه ر زمانی زگماکی تاقه ریگه یه که بو وه رگریپانی ره وان و ورد و پیکه یانی زوړترین کاریگه ری" (عه لی خه زاعی، ۲۰۰۵: ۵۳). هه روه ها له به یاننامه ی سالی ۱۹۷۶ ی یونسکو دا هاتوه "وه رگریپ ده بیت ئه وه نده ی ده گونجیته به زمانی زگماکی، یان به زمانیک که به قه د زمانی زگماکی به سه ریدا زاله، کاری وه رگریپان بکات" (عه لی خه زاعی، ۲۰۰۵: ۵۴). ئه م حاله ته ش به ته واوی ئه و که سانه ده گریته وه، که جوت زمانن

(Bilingual)ن، ئەگەرنا زۆر بەکەمی پێکدەهه‌که‌وێت که‌سی‌ک وه‌ک زمانی یه‌که‌م یاخود نزیک لێیه‌وه‌ فێری زمانی دوهم ببێت.

یه‌کی‌ک له‌ هۆکاره‌ گرنه‌گه‌کانی، که‌ واده‌کات وه‌رگێڕ زیاتر وه‌رگێڕان بۆسه‌ر زمانی دایک بکات، ئەوه‌یه‌ مرۆف به‌به‌رده‌وامی هه‌یه‌جان و خۆشه‌ویستی و هه‌ستکردن به‌ به‌رپرسیارییه‌تی به‌رانبه‌ر زمانه‌که‌ی خۆی هه‌یه‌ و به‌رده‌وام خواستی به‌ره‌و پێشبردن و ده‌وله‌مه‌ندکردنی زمانه‌که‌ی هه‌یه‌، زیاتر له‌وه‌ی به‌رانبه‌ر زمانیکه‌ی دیکه‌ هه‌یه‌تی.

بابه‌تیکی گرنه‌گ، که‌ هۆکاری سه‌ختی وه‌رگێڕان و دروستبونی جیاوازییه‌ له‌ نیوان زمانه‌کاندا، کلتوره‌، چونکه‌ کلتور ئاستیکی قولتر و تێروانینیکی فراوانتری پێویسته‌ له‌چاو تیگه‌یشتنه‌ زمانیه‌که‌ی چه‌مک و پێکهاته‌کان، هه‌روه‌ک نایدا باوه‌ری وایه‌ جیاوازییه‌ کلتورییه‌کان په‌نگه‌ ببه‌ هۆکاری کۆمه‌لێک کێشه‌ی سه‌ره‌کی و دیار بۆ وه‌رگێڕ، که‌ زیاتره‌ له‌وه‌ی جیاوازیی پێکهاته‌ زمانیه‌کان دروستی ده‌کن. (Nida, 1964: 130)، چونکه‌ کلتور بریتیه‌ له‌ کۆمه‌لێک داب

و نه‌ریت و په‌فتار، تاییه‌ته‌ به‌ کۆمه‌ل و گروپیکی دیری‌کراو، جیا‌ده‌کاته‌وه‌ له‌ کۆمه‌لێکی دیکه‌، ئەم داب و نه‌ریته‌ش خۆی ده‌خزینیته‌ ناو زمان و واتا و په‌یامی چه‌مکه‌کان ده‌گۆرێت، بۆیه‌ ده‌کریت زمانی‌ش وه‌ک کلتور سه‌یر بکریت له‌و روانگه‌یه‌ی تاییه‌ته‌ به‌ کۆمه‌لێکی دیاری‌کراو و بیرو بۆچونه‌کانی کۆمه‌له‌که‌ی تیدا په‌نگه‌داته‌وه‌. هه‌ر ئەو جیاوازی و دوریه‌یه‌ له‌ نیوان کلتوره‌کاندا ئەو جیاوازییه‌ گه‌وره‌یه‌ی دروستکردوه‌ له‌نیوان زمانه‌کاندا و تیگه‌یشتن له‌ زمانه‌کانی دنیا کاریکی سه‌خته‌، بۆیه‌ وه‌رگێڕان پێویستییه‌کی کلتورییه‌، له‌به‌رئه‌وه‌ی هه‌چ کلتوریک نییه‌ خۆی له‌ خۆیدا سه‌ده‌ر سه‌د کامل بیت و پێویستی به‌ ناسین و ئاشنا‌بونی کلتوری دیکه‌ نه‌بێت. (ئازاد به‌رزنجی، ٦٢). هه‌روه‌ها وه‌رگێڕان که‌لینی نیوان گه‌لانی خاوه‌ن ژیا‌ری به‌رزتر و گه‌لانی خاوه‌ن ژیا‌ری نزمتر پرده‌کاته‌وه‌. (عبدالکریم ناصیف، ١٩٨٩:

٥١). بۆ نمونه‌ زمانی کوردی پێویستییه‌کی زۆری به‌ ئاشنا‌بونی کلتوره‌کانی دیکه‌ هه‌یه‌، تا بتوانیت رۆشنی‌رییه‌کی جیهانی دروست بکات، له‌لایه‌کی دیکه‌وه‌ بۆ ناساندنی کلتوری کوردی جاریکی دیکه‌ پێویستی به‌ وه‌رگێڕانه‌ له‌ زمانی کوردیه‌یه‌وه‌ بۆ زمانه‌کانی دیکه‌ی جیهان، به‌لام کێشه‌ سه‌ره‌کییه‌که‌ له‌و کاتانه‌دا دروست ده‌بێت، که‌ وشه‌یه‌ک به‌رامبه‌ر وشه‌ کوردیه‌که‌ نه‌دۆزینه‌وه‌ له‌ زمانیکه‌ی دیکه‌دا، زمانی ئینگلیزی به‌ نمونه‌، چونکه‌ هه‌ندیک چه‌مک هه‌یه‌ ته‌واو تاییه‌تن به‌ میلیله‌تی کورد و زۆر زه‌حمه‌ته‌ له‌ زمانیکه‌ی دیکه‌ و کۆمه‌له‌گه‌یه‌کی دیکه‌دا بونیان هه‌بێت، بۆ نمونه‌ ده‌سته‌واژه‌ی (ژن به‌ ژن، گه‌وره‌ به‌ بچوک، شیربایی، نۆمال، پۆیلانه، ...)، ئەمانه‌و چه‌ندان ده‌سته‌واژه‌ و زاراوه‌ی دیکه‌، له‌ کوردیدا هه‌ن، که‌ به‌هه‌چ شیوه‌یه‌ک به‌بێ گه‌رانه‌وه‌ بۆ کلتوری کوردی ناتوانیت واتا‌کانیان ئاشکرا بکریت، به‌لکو ته‌نها له‌رێگه‌ی شیکردنه‌وه‌ی بابته‌که‌ و به‌ وه‌رگێڕانی لێکدانه‌وه‌ واتا‌که‌ی دیاری ده‌کریت.

له‌به‌رئه‌و کاریگه‌رییه‌ گرنه‌گه‌ی کلتور به‌سه‌ر زمان و وه‌گێڕاندا هه‌یه‌تی هه‌ندیک تییینی و سه‌رنج له‌و بواره‌دا ده‌خه‌ینه‌رو، هه‌وله‌ده‌هین به‌رچا‌ورونیه‌ک له‌سه‌ر چۆنییه‌تی وه‌رگێڕانی ئەو چه‌مک و ده‌سته‌واژه‌ و زاراوانه‌ بخه‌ینه‌رو، که‌ په‌یوه‌ندی‌دارن به‌ کلتوره‌وه‌. ده‌بێت ئەوه‌شمان له‌بیربیت ئەم بابته‌ کلتورییانه‌ ده‌کریت وه‌ک به‌شیک له‌ کێشه‌کانی وه‌رگێڕان سه‌یربکری‌ن. له‌م باره‌یه‌وه‌ (نیومارک) ده‌لێت: " له‌ ئیستادا هه‌ندیک کلتور به‌ کرۆک و

جه وهه رى وه رگيران ده بينن، به لام من واى ده بينم كلتور گه وره ترين كۆسپه له وه رگيراندا، يا خود به لاني كه م ريگره له گه يشتن به وه رگيرانيكى ورد و ريكوپيك". (Newmark, 2001: 328). بۆ ئەم مه به سته ش (ئيديه م و په ندى پيشينان) به نمونه ده هينينه وه.

۲. وه رگيراني ئيديه م

كۆمه ليك زاراه و ده ربيني زمانيه، پيشانده رى بيروبوچون و دونياى ماددى و ديارده كاني ژيانه، پيوستيه كى گشتى هه مو زمانيكه بۆ پاراستنى كلتور و رهنگاو رهنگردنى زمان. ئيديه م برتتويه له و تيكه لى و تيكچرژانه ي كه ئاسايى دو وشه يان زياتر پيكيدينن ئەو واتايه ي كه ديتته كايه وه (له ئەنجامى ئەو تيكه ليه وه) له واتاي كه رته كانه وه يان په يوه ندى ريزماني ئەم كه رتانه پيشبيني ناكريت. (محمد معروف، ۲۰۱۰: ۱۶۷).

ناتوانريت ئيديه م به شيوه ي وشه يى وه ربگيردريت، چونكه هه لگري واتايه كى قوله و پيوستى به ليكدانه وه يه، چونكه له گه ل كلتوردا هاوته ريين و شانبه شانى يه كدى ده رۆن. وه رگيراني ئيديه م كاريكى قورسه بۆ وه رگير، به تايبه تى ئەگه ر كه سه كه شاره زاي جياوازيه كلتوريه كان نه بيت له هه ردو زمانى سه رچاوه و مه به سته، كيشه سه ره كيه كه ش ئەوه يه نه توانيت ئيديه مه كان بناسيته وه و جيايان بكاته وه له چه مه كه زمانيه كاني ديكه، چونكه وه ك ده زانين زمان پريه تى له چه مك و ده سته واژه و په ند و قسه ي نه سته ق، بۆيه گرنگه وه رگير جياوازي نيوانيان بزانيت تا بتوانيت ئيديه ميكي هاوسه نگ له زمانى مه به سته بدوزيته وه.

Larson ئاماژه به وه ده كات ههنگاوى يه كه مى وه رگيراني ئيديه م ئەوه يه وه رگير ده بيت به ته واوى دنيا بيت له واتاي ئيديه مه كه له زمانى سه رچاوه دا، له به ره ئه وه ي كيشه ي سه ره كى وه رگيراني ئيديه م جيا كردنه وه و ناسينه وه ي واتاي وشه يى و راسته قينه ي ده ربينه كه يه، چونكه ناسينه وه ي ئيديه م و به كاره يتاني به شيوه يه كى گونجاو پيوستيه كه زمانى سه رچاوه ده يخوازيت. (Larson, 1984: 143).

هه نديك جار وارپيك ده كه ويت ئيديه ميك له زمانى سه رچاوه دا به رامبه ر چه ند ئيديه ميكه له زمانى مه به سته، هه رچه نده پيوسته وه رگير گونجاوترينيان و هاوسه نگترينيان هه لبريت، به لام هه ريه كه يان به كاربه يت كيشه دروست ناكات، بۆ نمونه ئيديه مى:

3- Same Old Story.

له زمانى كورديدا به رامبه ر چه ند ئيديه ميكه وه ك:

۴- هه مان تاس و هه مام.

۵- ديسان خه ره كه شكاه.

۶- قه وانى كۆنه.

۷- به زمه بۆره.

له راستیدا ئیدییه م شیوهیه کی جیاوازه له وەرگیڕانی بابتهکانی دیکه له وەرگیڕاندا، چونکه ئیدییه مەکان به ئاماده کرایی له زماندا هەن، بۆیه وەرگیڕ زۆربهی کات کار له سەر وەرگیڕانی وشه و پرستهکان ناکات، به لکو ههول دهدات له واتای ئیدییه مەکه بگات و ئیدییه مکی هاوتای بۆ بدۆزیته وه له زمانه کهی خویدا، ئەم هاوسهنگ کردنه ش پێی دهگوتریت هاوسهنگی کلتوری (Cultural Equivalent)، که بریتیه له دانانی وشهیه کی کلتوری له زمانی مەبهستدا له بری وشهیه کی دیکه له زمانی سهراچاوه دا، هه رچه نده زور وردنیه، به لام وەرگیڕ به ناچاری په نای بۆ ده بات، به لام ئەگەر ئەم هاوسهنگیه دروست نه بو پبویست ناکات ئیدییه مەکه له دهقه که دا بسرپیته وه، به لکو ده بیت پونکردنه وهی زیاتر له سەر بابته که بنوسیت، تا خوینهری دهقی وەرگیڕ دراو له واتای ئیدییه مەکه تیبگات، به لام "مه رج نییه گرفتێ وەرگیڕ به هۆی تینه گه یشتنی بیت له ئیدییه مەکه، به لکو زور جار گرفته که له نه دۆزینه وهی هاوتایه ک بۆ ئیدییه می زمانی سهراچاوه خۆی ده بینیته وه". (ئیبوب حه یده ر، ۲۰۱۷: ۳۹).

دۆزینه وهی ئیدییه می هاوسهنگ له و زمانه دا ئاسانتره که هاوبه شی کلتوریان هیه و سه ر به یه ک خیزانه زمانن، وه ک زمانی کوردی و فارسی، چونکه تا ئاستیکی باش بۆچون و داب و نه ریتیان لیک نزیکه، به لام به بۆچونی (نیومارک) ته نانه ت ئەگەر کلتوری هه ردو زمانی یه که م و دوهم به یه ک بگه ن و لیک نزیک بن کیشه ی کلتوری هه ر ده میتیت، هه روه ها ئاماژه به وه ده کات هه رچه نده کلتوره کان لیک دوربن و بۆشایی هه بیت له نیوانیاندا ئەوه نده ش کیشه بۆ وەرگیڕان دروست ده بیت، بۆیه پبویسته له سه ر وەرگیڕ روبه روی کیشه کان ببیته وه له ئاسته جیاوازه کاند. (Newmark, 1988: 103).

له وەرگیڕانی ئیدییه مەدا ده توانین تینینی چهنه خالیک بکهین و زمانی کوردی و ئینگلیزی به نمونه بهینینه وه:

✓ هه ندیک ئیدییه م ته واو هاوشیوه ن له هه ردو زمانه که دا هه م له لایه نی زمانی و هه م له لایه نی واتاوه، بۆیه تا ئاستیکی باش وەرگیڕانیان ئاسانه، وه ک:

۸- پشيله زمانی خواردویت؟ Has the cat got your tongue?

✓ هه ندیک ئیدییه م له روی واتاوه هاوشیوه ن، به لام له فۆرما جیاوازن، پبویسته وەرگیڕ له روی واتاوه ئیدییه مکی هاوسهنگی بۆ بدۆزیته وه. وه ک:

۹- ئەلێ ئاوخاردنه وهیه. As easy as ABC.

✓ هه ندیک ئیدییه م له زمانی کوردیدا هه ن و له زمانی ئینگلیزیدا نین، ئەمه ش ده بیته هۆی سه ختی وەرگیڕانه که و کیشه ی وەرگیڕان دروست ده کات، چونکه ئیدییه می هاوشیوه ی نییه له ئینگلیزیدا به و واتا و فۆرمه و ده بیت وەرگیڕ و اتاکه ی رۆن بکاته وه. وه ک:

۱۰- سه ره واو له سکیدا نییه.

۱۱- نانی به سه ر ساچه وه سوتاوه.

۱۲- سک سوتان.

۱۳- قور به سه ر.*

✓ پېچه وانەى خالى سئيه م هه نديک ئيديه م له ئینگليزیدا هه ن له کوردیدا هاوواتايان نيه، وهک:

Let sleeping dogs lie. -14

ئەم ئيديه مه به واتای پشتگوێ خستى شتىک ياخود بابەتیک بۆ ئەوهى بابەته که ياخود کيشه که گوره نه بيت، بۆ نمونه کيشه يه کت له گه ل که سيک هه يه شکاتى لى ناکه يت له دادگا بۆ ئەوهى کيشه که گوره تر نه بيت.

۳. وهرگيرانى په ندى پيشينان

رسته گه ليکى کورتى مانادارى زانايانه يه که به هوى جوانيه وه له ناو خه لکدا باوبون و هه موان به کاریده هينن و که لکيان لى وه رده گرن و زوربه شيان کيش و سه روادارن و قسه يان پى ده رازيته وه. (سديق بۆره که يى، ۲۰۰۸: ۱۹)، زور جاريش قسه که ر بۆ پشتگيرى قسه کانى له چوارچيوه ي ئاخاوتندا به کاریده هينيت و ناوه ناوه ده ليت، هه روه ک پيشينان وتويانه، په نديک به نمونه ده هينيته وه که له گه ل بابەته که دا بگونجيت.

له گه ل ئەوهى زور کونه و نه وه له دواى نه وه ده مينيته وه، به لام گورانکارى به سه ردا نايه ت و له گه ل گورانى زماندا ناگوريت و وه ک خوى ده مينيته وه، هه رچه نده هه لگرى و اتا و مه به ستىکى فراوان و قوله، به لام له به رئه وهى به زورى سه رگوزه شته ي ژيان و ئامۆژگاريه بۆ نه وه کان له چوارچيوه ي فورمى ئاسان و ساده دا دا رپژراون، بۆ نمونه:

۱۵- ئازا جاريک ئەمرى و ترسنۆک پوژى سه د جار.

په ند به ته واوى گریدراوه به کلتوره وه و په ندى هه ر ميلله تىک نيشانده رى کلتورى ميلله ته که يه تى، هه ر ئەمه شه واده کات کارى وه رگيرانى سه خت بيت، چونکه له هه ر بارىکدا وه رگير ئاگادارى کلتورى ئەو زمانه نه بيت، که وه رگيرانه که ي ليوه ده کات، ناتوانيت واتای په نده که روينبکاته وه.

يه کيک له و بابەتانه ي له کلتورى کوردیدا جپى سه رنجه بابەتى ژنه، له به رئه وهى له کوندا پياو سالارى زور بوه و ژن به چاويکى که متر سه ير کراوه، کومه ليک په ندى له سه ر و تراوه، که پله ي ژن ده رده خه ن له کومه لگای کوردیدا، بۆ نمونه: (ئەوهى له کچى خوى نه دا له چۆکى خوى ده دا، ئەگه ر حوکم به ده ست ژن بيت سالى دوچار بزنه کانى ئەبريته وه)، له لايه کى دیکه وه په نديشمان هه يه به شان و بالى ژندا هه لده دات و به رزى ده کاته وه، بۆ نمونه: (ژن کۆله گه ي ماله، مالى بى ژن وه ک ويرانه يه)، ئەمه ش واتای ئەوه يه هه ر زمانىک به پيى کلتوره که ي خاوه نى کومه ليک په نده، که ئەوه جياى ده کاته وه له کومه لگا و کلتورىکى دیکه، له گه ل ئەوه شدا چه ندين په ند هه ن له زور کلتوردا هه ن و زمانه کان هاوبه شن تيدا، ليره دا هه ول ده دين چه ند په نديک به هه رسى زمانى (کوردى، عه ره بى، ئینگليزى) به ينيه وه بۆ ده رخستنى لايه نى هاوبه شى کلتوره کان.

ئینگلیزی	عەرەبی	کوردی
Charity begins at home.	الأقربون أولى بالمعروف	١٦. تا مال وه ستابیت مزگهوت حه رامه
No smoke without fire.	لا دخان من دون نار	١٧. ئاگر بی دوکهل نابیت.
No pain, No gain.	بعد العسر یرا	١٨. هه تا تالی نه چیتێ، شیرینی ناچیتێ.

- ده توانریت پهندهکان به پیتی هاوبه شییان بکریت به چه ند به شیکه وه:

• هه ندیک په ند له زمانی مه به ستدا هاوواتای هه یه و ده توانریت هاوسهنگ وه ربگێردرین، وهک:

١٩. به به ردی دو چۆله که ده کوژیت. Kill two birds with one stone.

• هه ندیک په ندی دیکه هه ن له واتادا هه مان شتن، به لام فۆرمیان جیاوازه، له م باره شدا کاری وه رگێر هینده سهخت نابیت، ته نها ئه گه ر له واتای په نده که تیگه یشتیبیت ده توانیت په ندیکی هاوشیوهی بۆ بدوزیته وه، وهک:

٢٠. له دواى چوان مه چۆ. Don't cry over spilled milk.

• هه ندیک په ند هه ن ته نها له زمانی سه رچاوه دا هه یه و تاییه تمه ندی کلتور و زمانی سه رچاوه یه، بۆیه وه رگێر ته نها له رپگای وه رگێرانی واتاکه یه وه و رونه رده وهی واتاکه ی په نده که وه رده گێریت، وهک:

٢١. Beggars can't be choosers..

ئه م په نده به و واتایه دیت، ئه گه ر چاوه رپی ده ستی که سیک بیت بتزیه نیت و خزمهتت بکات توانای هه لبژاردنی شته کانت نییه و ده بیت هه رچی بیت پنی رازی بیت و هه یچ بژارده یه کت له به رده ستدا نییه. ده توانین پیچه وانیهی ئه م خاله ش بلین ئه گه ر کوردی ببیته زمانی سه رچاوه، په نده که له ئینگلیزیدا نه بیت هه ر هه مان شته، وهک:

۲۲. ژنی شهرمن شاریک دههینیت، پیاوی شهرمن شانیهک ناهینیت.*

ئەم نمونانە دەرخی ئەو راستییەن کە بابەتە کلتورییەکان هەرچۆنیک بن وەرگیڕانیان ئاسان نییە و پێویستە وەرگیڕ بەتەواوی شارەزای کلتوری هەردو زمانە کە بیئت تا بتوانیت وەرگیڕانیکی سەرکەوتو بە ئەنجام بگەیەنیت.

۴. وەرگیڕانی ئەدەبی

وەرگیڕانی ئەدەبی جیاوازه لەهەر جۆرە وەرگیڕانیکی دیکە، چونکە بنەمای سەرەکی وەرگیڕانی ئەدەبی گەیانندی هەستە لە پال بنەماکانی دیکە ئەدەبدا، بەو واتایە لە گەل گەیانندی زانیارییەکان بە گوێگر، هەروەها گەیانندی هەستی جوانیناسیەت. وەرگیڕانی ئەدەبی بواریکی فراوانە و هەموو ژانر و بابەتە ئەدەبییەکان دەگریتەو وەک (شاعر، پۆمان، چیرۆک، سرود و گۆرانی، ئاواز و مەقام، ئەفسانە...).

گەورەترین کیشە وەرگیڕانی ئەدەبی گەیانندی هەستی نوسەرە، چونکە دەقە کە تەواو ئاوێزانە لە گەل ناخ و هەست و دەرونی نوسەرە کە، ڕەنگە وەرگیڕە کە بتوانیت وشەکان وەرگیڕیت، بەلام "گەیانندی هەمان هەستی نوسەرە کە کاریکی زۆر زەحمەتە، هەروەها پێویستە وەرگیڕە کە خۆی چیژیکی تەواوی لە دەقە کە بینیت، تا بتوانیت لە هەستی نوسەرە کە بگات، چونکە وەرگیڕانی ئەدەبی بەتەنھا ناوەستیتە سەر زانیارییەکانی وەرگیڕ لەبارە زامانی سەرچاوە و مەبەستەو، بەلکو دەبیئت چیژ لەدەقی ئەدەبی وەرگیڕیت، هەروەها بەهرە ئەدەبی هەبیئت و پاشان مەعریفە زامانی و زمانەوانی هەبیئت". (احمد التجانی، ۲۰۱۸: ۶۲).

بەدیژیی میژوی وەرگیڕان هەتا سەردەمی ئەمرۆشمان بۆچونی جیاوازه یە لەسەر وەرگیڕانی ئەدەبی، هەندیک بەشتیکی ئاسایی لە بابەتە کە دەروان و هەندیکی دیکە دژی دەوستانەو، چونکە پێنانوایە وەرگیڕانی ئەدەبی ناوەرۆک و پۆچی دەقە کە دەکوژیت، بەلام ئەگەر وەرگیڕان نەبوا یە هەرگیز بە شاکارەکانی (شکسپیر، دستۆفسکی، ئەدۆنیس، نزار قەبانی...) و چەندان دیکە ئاشنانە دەبوین.

لەبەر ئەوەی شاعر بەرلوتترین و نزیکترین ژانرە لە هەستی مرقۆقەو، بۆیە شاعر وەک نمونە وەرگیڕانی ئەدەبی دەهیننەو و لایەنەکانی پون دەکەینەو:

- وەرگیڕانی شاعر

هۆی هەلبژاردنی شاعر وەک نمونە وەرگیڕانی ئەدەبی دەگەریتەو بۆ ئەوەی هیچ یەک لە بابەتە ئەدەبییەکان وەک شاعر هەلگری هەست و سۆزی نوسەرە کە نییە و هەروەها هەلگری کۆمەلێک واتای شاراو و نەهینی، کە تەنھا شاعیرە کە دەیزانیت و ڕەنگە هەرکەس بەجۆریک لیکدانەو بۆ بکەن و لێی تیبگەن، چونکە شاعر پریەتی لە هۆیەکانی جوانیناسی و پەوانبیزی و شکاندنی یاسا زمانییەکان لەپێناو گونجانی دێرەکاندا، بەلام شکاندنی یاساکان

له رهسه نایه تی زمانه که کهم ناکه نه وه، ههروهک (محمد معروف فتاح) ئاماژه ی بۆ دهکات و دهلیت: "رهسه نایه تی زمان هر له وه وه نایه ت که مروف یاساکانی زمانه که ی جیبه جیبکات، به لکو هه ندیک جار له پینگه ی به زانندن و شکاندنی یاساکانه وه دروست ده بیت، ئهم رهسه نایه تییه که چاکتر وایه به داهیتان ناوی به بهین ئهو جوره یه که به تایبه تی له شیعردا ده بینریت" (محمد معروف، ۲۰۱۰: ۴۰۳).

له به ره ئه وه ی شاعر به زمانیکی هونه ری دهنوسریت و هه لگری هه ست و سۆز و دهرونی شاعیره، بۆیه تیگه یشتن به زمانه زگماکییه که ش قورسه و زۆریک له شیعره کان به زمانی زگماکیش شیکردنه وه یان پیویسته، واته ئه گه ر وهر بگێردریته سه ر زمانیکی دیکه بنگومان لیزانییه کی زۆری ده ویت و پیویستی به کاتیکی زۆره، له لایه کی دیکه وه ده بیت وهر گێر به دوای شوناس و رابردوی شاعیر و مه به ست و کاتی شیعره که دا بگه ریت و شاره زایی باشی له سه ر شاعیر و ئهو دهور و به ره ی تیدا ژیاوه کۆبکاته وه. بۆ نمونه (نالی) له چامه کهیدا که بۆ (سالم) ی ناردوه ده لیت:

۲۳. واسیل بکه عه بیری سه لامم به حوجه که م

چی ماوه چی نه ماوه له هه یوان و تاق و ژوور؟

ئهو غاری یاره ئیسته ش پر ئه غیاره یانه خو

هه ر غاری یاره بۆته غاری مار و موور؟

له وهر گێرانی وها شیعریکا زۆر گرنگه وهر گێر میژوی شیعره که بزانیته و بزانیته بۆ چ مه به ستیک و تراوه، چونکه نالی له م دو دیره دا باسی دو سه رده می جیاواز دهکات، یه کیکیان پیش داگیرکردنی سلیمانی و حوجه که یه تی له لایه ن عوسمانیه کانه وه، ئه ویدیکه یان باسی دوای داگیرکردنه که دهکات، واته هه مان شوینه له دو کاتی جیاوازا، بۆیه کۆکردنه وه ی زانیاری کاته که زۆر گرنگه تا واتای شیعره که بۆ وهر گێره که رون بیته وه.

ئه گه ر گواستنه وه ی وشه و پرسته کان ئه وه نده سه خت بیت، ده بیت گواستنه وه ی هه ست و سۆز چه نده زه حمه ت بیت، بۆیه له باشته رین باردا شاعیر ئه گه ر زمانیکی دیکه به باشی بزانیته خو ی به ره مه که ی وهر بگێریت به چه یتر ده بیت له چاو ئه وه ی که سیکی دیکه وهر بگێریت، له گه ل ئه وه شدا هه رچه نده شاعیره که خو ی وهر گێرانه که بکات هه ر ناگاته وه به وه ی به زمانی زگماکی نوسیویه تی، "چونکه وهر گێرانی خو وهر گێر دیارده یه کی تاراده یه ک ده گمه نه له ئه ده بیاتدا و وه ک ئامانجیکی مه حالی لی دیت، به لام ئه گه ر نوسه ر به راستی جوت زمان بیت له وها بارودوخیکا هاوکیشه ی باوی نیوان ده قی سه ره کی و وهر گێردراو له لایه که وه، نوسه ر و وهر گێر له لایه کیتره وه له ئارادا نییه." (میشیل ئۆستینوف، ۲۰۱۷: ۱۰۸).

هه ندیک جار له وهر گێرانی شیعردا وهر گێر ته نها بیروکه و ناوه روکی شیعره که وهر ده گێریت و به پیی خواست و پیویستی زمانه که دا به ره پێژیه وه، به لام ئاماژه به وه دهکات خاوه نی شیعره که کتییه، بۆ نمونه (خانای قوبادی) کاتیک

(خوسره و شیرین)ی (نیزامی گه‌نجه‌وی) وهرگپراوه دپږ به دپږ به‌دوای نیزامیدا نه‌رؤیشتوه، به‌لکو ناوه‌رؤکه‌که‌ی له‌ئو وهرگرتوه و ئیتر به‌و شیوه‌یه‌ی خوی پپی باش بوه دایرشتوتوه، به‌لام ئه‌مه به‌سه‌ر همو شیعه‌که‌دا ناسه‌پینیت و له‌هه‌ندیک شویندا شیعه‌که‌هک خوی وهرده‌گیریت، وه‌ک:

۲۴. در صورت اگر زمن پنهانی

از راه صفت درون جانی (نیزامی)

۲۵. هه‌رچهند به‌صورت جه‌من پنهانی

جه‌رپگه‌ی صیفات جاگیری گیانی (قوبادی) (فه‌هاد پیربال، ۲۰۰۲: ۲۸-۳۱).

شیعر وه‌ک ئاوینه‌یه‌که‌هیچ که‌سی له‌خونه‌گرتوه، هه‌رکه‌س ده‌چپته به‌ری خوی تیدا ده‌بینیتوه، واته‌ وهرگپراوی شیعر خویندنه‌وه‌ی تاکه‌که‌سی وهرگپره، که‌به‌زمانیکی تری جگه‌له‌زمانی ده‌قه‌که‌ده‌ریده‌بریت، بو‌نمونه‌ وهرگپراوی (چوارینه‌کانی خه‌یام)، بو‌زمانی کوردی وهرگپراوی شیعی خه‌یام نییه، به‌لکو خویندنه‌وه‌ی (هه‌ژار موکریانی) یه‌بو‌ شیعی خه‌یام، که‌به‌زمانی کوردی هونویه‌تیه‌وه‌ (عه‌تا نه‌هایی. ۲۰۱۱: ۲۶۴). بو‌نمونه‌ خه‌یام له‌چوارینیکیدا ده‌لیت:

۲۶. برخیز و بیا تبا برای دل ما

حل کن بجمال خویشتن مشکل ما

یک کوزه می بیار تا نوش کنیم

ز ان پیش کوزه کنند از گل ما

ماموستا هه‌ژار به‌م شیوه‌یه‌ دایرشتوتوه:

۲۷. چاو مه‌سته ده‌هسته بیزه لام خونچه گولم

ماچم ده‌یه بمدوینه مه‌شکینه دلم

له‌م ده‌فری مه‌یه‌ت کاسه‌یه‌کم بو‌تیکه

تا نه‌بوه به‌ده‌فر و کاسه گلم.

(هه‌ژار، ۲۰۰۸: ۲۴).

له‌چوارینه‌که‌ی ماموستا هه‌ژاردا به‌ئاشکرا ده‌رده‌که‌ویت، که‌ته‌نها مه‌به‌ستی شیعه‌که‌ی وهرگرتوه و به‌رگیکی نویی به‌به‌ردا کردوه، به‌شیوه‌یه‌که‌ئه‌گه‌ر که‌سیک شیعه‌ فارسییه‌که‌ی نه‌خویندبیتوه نازانیت ئه‌وه‌ی ماموستا هه‌ژار وهرگپردراوه، رپکخه‌ری دیوانه‌که‌ی ماموستا هه‌ژار ئاماژه به‌وه‌ ده‌کات، که‌راسته شیعه‌کان وهرگپردراون و له‌ فارسییه‌وه‌ وهرگپراون، به‌لام وا به‌رگه‌ کوردییه‌که‌یان بو‌دوراوه وها وسته‌ایانه ده‌به‌ریان کراوه، فیلم ده‌وی له‌ هه‌زار به‌یته‌دا چوار جی ده‌ستنیشان بکات شوینی فارسی پیوه دیار بیت و که‌میک فارسی بنوینیت. (هه‌ژار، ۲۰۰۸:

۱۶).

له م بارهیهوه نیومارک ئاماژه بهوه دهکات، له وهرگیڕانی شیعردا سهرنجیکی زۆر دهخریته سهه دوباره دارپشتنهوهی شیعرهکه بهشیوهیهکی گونجاو و داهینانیکی نوێ، لهگهڵ پهتکردنهوهی وهرگیڕانی وشه به وشه دا. (Newmark, 1988: 70)، چونکه ئهگهه وشه به وشه وهربگیڕدریت له ههستی جوانی و رهوانییژی دادهمالریت، ههه بهرئههمهشه وهرگیڕانی شیعر کردیهکی پیویست، بهلام ئهستهمه، هۆی ئهم نهتوانینهش دهگهڕیتهوه بۆ خهسلهته تایبهتییهکانی شیعر و زمانی دهقهکان، ههروهها واتای شیعر زیاتر له جۆرهکانی دیکه ی دهقی ئهدهبی، له شیوازی دارپشتن و دهربرپندایه، واته له شکل و فۆرمی دهقهکه دایه. (عهتا نههای، 2011: 263)

لهگهڵ ئهوهی ئهم وهرگیڕانانهی ههژار به داهینان و دوباره دارپشتنهوهی شیعرهکه دادهنریت، بهلام ناتوانریت ههژار به خاوهنی شیعرهکه دابنریت، هههچۆن بیت به وهرگیڕان دادهنریت، چونکه وهک له پێشهکی کتیبهکه دا نوسهه ئاماژه بهوه دهکات، که شیعرهکان وهرگیڕدراون، واته هههچهنده تازهگههه ری تیداکرا بیت و بهرگی زمانی مه بهستی بهبهردا کرا بیت، ههه وهک مولکی خاوهنه رهسه نه که ی ده مینیتته وه.

دهتوانریت له وهرگیڕانی ئهدهبی و بهتایبهتیش شیعردا ئهوه کیشانهی دینه پێی وهرگیڕهکان بهم شیوهیه دهستنیشانیان بکهین:

- کیشهی زمانی.
 - کیشهی ئهدهبی و ئیستاتیکی و رهوانییژی.
 - کیشهی کلتوری و کومه لایهتی.
- به بۆچونی (کاتفورد) ناتوانریت شیعر وهربگیڕدریت له بهر دو هۆکاری زمانی و کلتوری، هۆکاره زمانیه که دهگهڕیتهوه بۆ ئهوه جیاوازیانهی له ههردو زمانی سههراوه و مه بهستدا ههیه، له لایهکی دیکه وه هۆکاره کلتوریه که بۆ دوری و جیاوازی داب و نه ریت و په یوه ندیه کلتوریه کان دهگهڕیته وه. (Catford, 1965: 94). لایه نی ئهدهبی و ئیستاتیکی کیشه یه کی گه وهه ی وهرگیڕانه، پیویسته له سهه وهرگیڕ رهچاوی به ها ئیستاتیکیه کان بکات، وهک هه لباردنی وشه کان، ریزه بندی وشه کان (رێکخستنیان)، ههروهها ئاوازی دهقه که بۆ مانه وهی به های جوانی دهقه که. (Mounir Benzid, 2016: 52). ئهم کیشه یه ش په یوه ندی به بونیادی شیعره که وه هه یه، وهک نیومارک ئاماژه ی پیده دات، که "ئیستاتیکی شیعر واته بنچینه ی شیعره که که بریتین له میتافۆر، کیش و سه روا، ئهم دو بنچینه یه واتای شیعره که پیکناهیتن، به لام بۆ دهقی شیعر ی زۆر گرنگن، به شیوه یه ک ئه گهه وهرگیڕه که ئهم دوانه تیکبدا ت، ئه وا جوانی دهقی بنه ره تی ده شیوینیت". (Newmark, 1982: 67).
- دهتوانین نمونه ی وهرگیڕانی شیعر یکی (Henry Carey) بهینینه وه و کیشه زمانی و واتایهکانی دهست نیشان بکهین.

(محمود برام پیمالکی) له ساڵی ۱۹۹۷ دا له گۆفاری وەرگیڕان، شیعریکی (Henry Carey) ی شاعیری ئینگلیز له ئینگلیزییهوه دهکاته کوردی به ناویشانی(ساڵی له کۆلانی ئیمهیه)، تیندا وەرگیڕ کهوتوته کومه لیک کیشهی زمانی و واتاییهوه دهتوانین چهند دیریکه به نمونه وەرگری و ههلهکانی دهست نیشان بکهین:

Henry دهلیت:

Of all the Girls that are so smart
There's none like pretty SALLY
She is the Darling of my Heart,
([https:// www. Poetry foundation.org. the Ballad od sally in Our Alley by Henry Carey-poetry.](https://www.Poetry foundation.org.the Ballad od sally in Our Alley by Henry Carey-poetry))

.۲۸

وهرگیڕ دهلیت:

۲۹. له ههمو ئه و کچانهی زۆر ریک و پیکن
یهکیکی تیندا نیه به وینهی ساڵی جوان بی.

ساڵی دلپیننی منه و مالیان له کۆلانی ئیمهیه. (محمود برام، ۱۹۹۷: ۶۵).

وهرگیڕ وشه ی (smart) ی به ریکوپیک وهرگیڕاوه، که خۆی له بنه رتدا به واتای جوانی و سه رنج راکیشی کچه که دیت نهک واتای ریک و پیک، چونکه وهک دهزانین ریکوپیک زياتر بواری رهوش و رهفتار دهگریتهوه نهک سه رنج راکیشی، چونکه خه یالی شاعیر جوانی کچه که دهنه خشینیت نهک رهفتارهکانی، واته شاعیر مه به سته تی بلیت، له هه مو کچه جوانهکانی کۆلانه که مان که س وهک ساڵی جوان نیه، ههروه ها وشه ی (Darling) ی به دلپین وهرگیڕاوه، که له به های ئیستاتیکی دهقه ی که مکردۆته وه، چونکه له زمانی کوردیدا به زۆری دلپین بو دیمه نیکی سروشتی به کار دیت نهک بو ئافرهت، یان که سیک، بویه دهکرا بلیت: (ساڵی خۆشه ویستی منه، یاخود دلخوازی منه).
له دیریکه دیکه دا شاعیره که دهلیت:

.۳۰

Her Father he makes Cabbage-nets,
And through the Streets does cry 'em;
Her Mother she sells Laces long,
To such as please to buy 'em:
But sure such Folks could ne'er beget
So sweet a Girl as SALLY

وهرگير دهليت:

۳۱. باوکی توپری که له روم دروست دهکا و له شه قامه کان دهیانفرۆشی

دایکی قهیتانی پیللو دهفرۆشی که درێژیه کانیا

به جوړیک بن که خه لک ههز بکا بیانکړی

به لام به پاستی ئه وان هه رگیز نه ژادیکیان لئ پهیدا نابی

که به وینه ی سالی جوان بی.

له نیوه دیپری یه که مدها وهرگير که وتوته هه له یه کی واتابی و واتای وشه که ی به شیوازی وهرگيرانی وشه یی ته واو وهرگير اووه، که له راستیدا (Cabbage-net) به واتای توپری بچوک دیت له زمانی ئینگلیزیدا، که شتیک بکریته ناویه وه بو کولاندن، به لام وهرگير کردویه تییه (توپی که له روم)، له لایه کی دیکه وه شاعیر باس له وه دهکات که ئه وان، واته (دایک و باوک) ی سالی هه رگیز نه ژادیکیان لئ پهیدانابی وهک سالی جوان بی، به لام دهکرا به شیوه یه کی ئاسانتر و ئیستاتیکتر بیهونیا یه ته وه و بهم جوړه بوايه: (به لام به دلنیا یه وه ئه و مروفانه هه رگیز ناتوانن کچیکی دیکه ی وهکو سالی جوان و شیرینیان بییت).

له به شیکی دیکه ی شیعره که دا شاعیر دهليت:

My Master carries me to Church, .۳۲

And often am I blamed,

Because I leave him in the lurch,

As soon as Text is named:

I leave the Church in Sermon time,

And slink away to SALLY;

She is the Darling of my Heart,

And she lives in our Alley

وهرگير دهليت:

۳۳. به پیره به ره که م بو که نیشته م دهبا و من زور سه رزه نشت دهکریم

چونکه من له کاتی ته نگانه و یارمه تی جی دیلم

هه رکه ئایه تی ئینجیل بو خویندنه وه دیاری دهکری

من له کاتی ئاموژگاریدا که نیشته جی دیلم

و به دزی بو لای سالی دهچم.

دهكرا له برى وشه‌ى به‌رپۆه‌به‌ر، وشه‌ى وه‌ستای به‌كاربه‌ینایه‌، چونكه وهك له شیع‌ره‌كه‌وه ده‌رده‌كه‌وێت كور‌ه‌كه‌كه، شاعیره‌كه‌یه له كۆلانه‌كه‌دا ئیشى كردوه، واته له دوكانیكدا، بۆیه وشه‌ى وه‌ستا گونجاوتره، له لایه‌كى دیکه‌وه وشه‌ى (Church) ی به‌كه‌نیشه‌ وه‌رگێراوه، كه نازانین به‌هۆی هه‌له‌ی رینوسه‌وه كراوه یاخود نا، كه مه‌به‌ست لێی كه‌نیشه‌یه. له شوینیكى دیکه‌دا ده‌لێت: به‌رپۆه‌به‌ر كه‌م زۆر سه‌رزه‌نشتم ده‌كات، چونكه له كاتى ته‌نگانه و یارمه‌تى ئه‌و به‌جی ده‌هیلیم، به‌لام له شیع‌ره‌كه‌دا هه‌یچ ئاماژه‌یه‌ك بۆ ته‌نگانه و یارمه‌تى نه‌كراوه، شاعیر مه‌به‌ستیه‌تى بلێت، ئه‌و زۆر سه‌رزه‌نشتم ده‌كات، چونكه زۆر ئیشه‌كه‌م به‌جی ده‌هیلیم، یاخود وه‌ستاكه به‌ ته‌نها به‌جی ده‌هیلیم. كۆتا دێره‌كان، كه ئاماژه‌ی پێده‌ین ئه‌وه‌یه شاعیر ده‌لێت:

When Christmas comes about again,
O then I shall have Money;
I'll hoard it up, and Box and all
I'll give it to my Honey

٣٤.

وه‌رگێر به‌م شیوه‌یه وه‌رگێراوه:

٣٥. كاتیک دوباره کریسمس دیته‌وه

ئای، دوایی پارهم ده‌ست ده‌كه‌وێ،

پاره‌كه په‌زمنده ده‌كه‌م و هه‌موی ده‌خمه یه‌غدانه‌وه و

بۆ مانگی شه‌كراو ته‌رخانی ده‌كه‌م.

ده‌كرا به‌م شیوه‌یه وه‌رگێردریت:

٣٦. كاتیک دوباره کریسمس دیته‌وه

ئهو كاته په‌رهم ده‌ست ده‌كه‌وێت

پاره‌كه هه‌موی كۆده‌كه‌مه‌وه و ده‌یخمه پا‌كه‌تیكه‌وه و

هه‌موی پیشكه‌ش به‌ شیرینه‌كه‌م، یاخود هه‌نگوینه‌كه‌م ده‌كه‌م.

له شیع‌ره‌كه‌دا هه‌یچ ئاماژه‌یه‌ك بۆ مانگی هه‌نگوینی نه‌كراوه، ئه‌گه‌ر وه‌رگێر به‌ واتای مانگی هه‌نگوینی (Honey) ی وه‌رگێراییت به‌ مانگی شه‌كراو، ئه‌وه هه‌له‌یه‌كى واتایی گه‌وره‌یه.

مه‌به‌ستمان له‌وه‌ی ده‌بیت وه‌رگێر ئاگاداری به‌كاره‌ینانی وشه‌ و رسته‌كان بیت مه‌به‌ستمان ئه‌وه‌یه نه‌كه‌وێته هه‌له‌ی له‌م جو‌ره، له‌ پێشتردا باس‌مان كرد رهنه‌گه‌ بۆ گونجان له‌گه‌ل زمانی مه‌به‌ستدا وه‌رگێر بتوانیت هه‌ندیک وشه‌ زیاد و كه‌م بكات، به‌لام ناکریت ئه‌م زیاد و كه‌م كردنه له‌سه‌ر حسابی واتای شیع‌ره‌كه‌ بیت.

5. ئەو بابەتانهی ناتوانیتهی وەرگیڕدەرین (نەگۆرهکان)

ئەگەر دەقیك، چه مکیك، فریزیك نەتوانین بە شیوهیهکی هاوسەنگ وەرگیڕین، دەتوانین بە ریبازی لیکدانهوه و اتاکی دەست نیشانبکەین، بەلام لە بەرانبەر ئەماندا چەندین بابەت و چه مکی هەن لە زماندا ناتوانین وەرگیڕانین بۆ بکەین، چونکه چه مکه که یاخود دیارده که تایبه تەمەندییهکی ئەو زمانه و ئەو نەتەوهیه که بەکاریده هیئت، ئەم چه مکه (حسین یه عقوبی) بە نەگۆرهکان ناوی بردون و دەلیت " گرفتیک که بۆ وەرگیڕانی نەگۆرهکان دیتە پیش نەبونی هاوتا یان هاوشیوهی ئەوان لە زمانی مەبەستدایه و پیوستی بە گرنترین گواستنهوهی واتای بابەتیانهی نەگۆرهکان بە خوینەری زمانی مەبەسته له گەل پاراستنی رهنگی خۆمالی (ناوچهیی) یان میژویی یا واتا لاوهکیه کانه " (حسین یه عقوبی، ۲۰۰۷: ۴۳). مەبەستمان لە نەبونی هاوتا ئەوهیه، هەر گۆرانیك له چه مکه که دا دروست بییت، دەبیته هۆی گۆرانی واتای چه مکه که و تام و بۆنی راسته قینهی له دەست دەدات، بۆ نمونه وشهیی (پیشمه رگه) بۆ هەر زمانیکی دیکهیی وەرگیڕیت و اتاکی له دەست دەدات، چونکه پیشمه رگه تهنه له ناو کوردا ههیه، له ئینگلیزیدا وشهکانی (Army, Solder) هەن، ههروهها له عه ره بیدا (مقاتل، جندي، الجيش، فدائي، قوات) هەن، بەلام ناتوانین لە بەرانبەر وشهیی پیشمه رگه دا بنین، چونکه تایبه تەمەندی زمانی کوردی و کۆمه لگای کوردیه، هەر بۆیه له هەر دەقیك یاخود هه وال یان هەر ده وره باریکا هه بو ده بیته وهک خۆی دابنریته وه و ده سکارینه کریته تاوه کو هه مان واتا بگه یه نیته. ئەم نەگۆرانه بە زۆری ده کرین به دو به شه وه:

- ئەو وشه یاخود رستانهیی، که واتای شاراو هیان، وەرناگیڕدیریت.
- ئەو وشه یاخود رستانهیی، که واتای ئاشکرایان وەرناگیڕدیریت. (کۆرش سه فه وهی، ۲۰۰۵ : ۸۱).
- وەرگیڕانی نەگۆرهکان به دو ریگا ده بیته وهک (حسین یه عقوبی) ئاماژهی پیده کات و ده لیته " ئەم پرسه تهنه دو ریگا بۆ وەرگیڕانی نەگۆرهکان ده هیلیته وه: گواستنه وهی راسته وخۆ و جیگیرکردنه. گواستنه وهی راسته وخۆ له راستیدا جیگۆرکی پیکردنی نەگۆرهکان له زمانی سه رچاوه بۆ زمانی مەبەسته، بەلام له جیگیرکردندا وەرگیڕ پیده چیت هه ندیک وشهیی تازه دابنریته، که وەرگیڕانیکی قه رزی یان قه رزباری بی " (حسین یه عقوبی، ۲۰۰۷: ۴۳). بۆ زیاتر رۆن کردنه وهی ئەم بابەته چه ند نمونه یه ک له چه ند بابەتیك وەرده گرین:
- وەرگیڕانی ده قی ئاینی: (زکات، عمره، الاسلام...)
- زاراهوی زانستی و ته کنه لۆجی: (مۆبایل، کۆمپیوتەر، قایروس، به کتريا...)
- هه ندیک بابەت و دیاردهی دیکهیی ژیا نی رۆژانه:
- ناوی سه وزه و میوه: ئەفۆکادۆ، مانگۆ، برۆکلی. یاخود ریواس له کوریدا.
- ناوی خواردن و خواردنه وهکان: پیزا، پان که یک، کاکاو، میلک شه یک. یاخود له کوریدا: دۆینه، دۆوشکه، که شک.

- جل و بهرگ: كهوا، سه‌لته، كۆلوانه، رانك و چۆغه.

- كه‌لوپه‌لی ناومال: ئاون و ده‌سكه‌وان، ده‌ستار، سواغدان، كونده.

ئوه‌ی له پيشتردا باسمان كرد وهرگيرانه له زمانیکی بيگانه‌وه بو سهر زمانى داىك، واته له نيوان دو زماندا بوه، به‌لام ئايا وهرگيران چى به‌سهر ديت، ئه‌گه‌ر ئه‌و ده‌قه يان بابته‌ى وهریده‌گيرين له زمانیکی ديكه‌وه بيت، واته له زمانه ره‌سه‌نه‌كه وهرنه‌گيراييت، واته زمانى سييه‌م و هه‌ندىك جار چواره‌ميش؟ بو نمونه ده‌قێك به‌ فه‌ره‌نسى نوسراييت وهرگيردراييت سهر زمانى ئينگليزى و له‌ويشه‌وه كرابيته كوردى، ئايا ئه‌و ده‌قه ده‌توانيت هه‌مان كاريگه‌رى دروست بكات به‌راورد به‌و ده‌قه‌ى له زمانى ره‌سه‌نى ده‌قه‌كه راسته‌وخۆ وهرگيردراييت؟ ئايا لايه‌نه ئه‌رينى و نه‌رينيه‌كانى ئه‌م جوړه وهرگيرانه چين؟

بيگومان چهند له زمانه ره‌سه‌نه‌كه‌ى ده‌قه‌كه‌ى دوربكه‌وينه‌وه ئه‌وه‌نده‌ش له‌ناوه‌رۆك و واتاى ده‌قه‌كه‌ى دورده‌كه‌وينه‌وه و تام و چيژ و رۆحى نوسينه ره‌سه‌نه‌كه‌ى ون ده‌بييت. (حه‌مه‌كه‌ريم عارف) ده‌ليت: " وهرگيران له زمانى سييه‌مه‌وه چاوه‌روانى وردى و ئه‌مانه‌تداریيه‌كى ئه‌وتوى لى ناکریت، كه جیى متمانه بيت ئه‌و جوړه وهرگيرانه وه‌كو كه‌لوپولى ده‌ستى دوهمه و نه ره‌ونه‌ق و نمود نه بايه‌خ و له‌زه‌تى كه‌ل و په‌لى ده‌ستى يه‌كه‌مى هه‌س". (حه‌مه‌كه‌ريم عارف، ۲۰۱۹: ۷۰). ئه‌مه‌ش واتاى ئه‌وه‌يه، تا چهند بكریت له‌م جوړه وهرگيرانه دور بكه‌وينه‌وه، به‌لام ناييت سه‌د له سه‌د و به‌ شيوه‌يه‌كى ره‌ها سه‌رتاپاى پيوژۆكه هه‌لبوه‌شينييه‌وه و نه‌يهيلين، چونكه هه‌ندىك وهرگيران هينده به‌ وه‌فادارى و ئه‌مانه‌ت پاريزييه‌وه ده‌كریت، نه‌ك زور ئاساييه، به‌لكو شتيكى باشيشه و وهرگير ئه‌گه‌ر شاره‌زای زمانى ده‌قه ره‌سه‌نه‌كه نه‌بييت ده‌توانيت له زمانى دوهمه‌وه وهریگيریت، ئه‌مه‌ش ده‌كه‌ويته سهر ئه‌زمون و سه‌ليقه‌ى وهرگير، كه چۆن زمانه‌كه به‌كارده‌هينيت، چونكه ئه‌وه‌ى گرنگه وهرگير به‌ ته‌واوه‌تى له‌ ناوه‌رۆكى ده‌ق بگات و مه‌به‌ستى نوسه‌رى ده‌قى له‌ لا پون بيت. (نايدا، ۲۰۱۱: ۱۷۱). چونكه ئه‌گه‌ر وهرگير به‌باشى له‌وانه تيگه‌يشت زور به‌كه‌مى هه‌له‌ ده‌كات و وهرگيرانه‌كه‌ى به‌ به‌ها و به‌ پيزده‌بييت.

بو ميلله‌تى كورد و زمانى كوردى، تا ئاستيكي باش شتيكى به‌سوده، به‌تايبه‌ت بو بابته‌ فیکرى، فه‌لسه‌فى و زانستيه‌كان، چونكه تيگه‌يشتنى ئه‌م بابته‌انه ره‌نگه بو خوينه‌ر و وهرگيرى كورد زه‌حمه‌ت بيت، به‌لام كه ده‌كریت به‌ زمانیکی وه‌ك عه‌ره‌بى ياخود فارسى، واتاى ده‌قه‌كان پون ده‌بيته‌وه و وهرگيرى كورد به‌ ئاسانى ده‌توانيت وهریانگيریت، له‌لايه‌كى ديكه‌وه به‌هوى نزيكى زمانى كوردى له‌گه‌ل ئه‌و دو زمانه هه‌روه‌ها نزيكى كلتورى و كۆمه‌لايه‌تى له‌گه‌لياندا واتاى چه‌مه‌كان پونتر ده‌بيت و تيگه‌يشتيان ئاسانتر ده‌بيت.

* تيبينى (بو وهرگرتنى نمونه‌ى په‌نده‌كان، سود له‌م سه‌رچاوان وه‌گيراوه، محه‌مه‌د عارف موده‌ريسى، كه‌له‌پورى كوردى، ۲۰۰۶/ په‌نده‌كانى پيره‌ميرد، هه‌رسى به‌رگه‌كه‌ى، چاپى سييه‌م، ۲۰۱۴/ سديق بو‌ره‌كه‌ى، ميژوى ويژه‌ى كوردى- به‌رگى سييه‌م، ۲۰۰۸).

* تیبینی، نمونهی ئیدیهمهکان له م سهرچاوانهوه وهرگیراون (حوسین محهمهه، ۲۰۰۵ / جهلال مهحمود، ۱۹۸۰ / عهبدولوههاب شیخانی، ۲۰۰۵ / عهبدولوههاب شیخانی، ۲۰۰۹).

ئهنجام:

له کۆتایی توێژینهوهکه دا گهیشتین به چهند ئهجامیک که له چهند خالیکدا دهیانخهینهپو:

۱- وهرگیران بۆ زمانی دایک دهبیته هوی پیشخستنی زمانهکه و ئاشناکردنی زمانهکه به بهرهمه دهرهکی و جیهانییهکان.

۲- ئه و بابتهانهی په یوهندیان به کلتورهوه ههیه سهخترین جۆری وهرگیران وهک (ئیدیهم، پهندی پیشینان)، چونکه شارهزایی له زماندا به تهنها بهس نییه بۆ وهرگیرانی ئه و بابتهانه، به لکو دهبیته وهرگیر شارهزاییهکی تهواوی له کلتوری زمانی سهرچاوه دا ههبیته.

۳- له گهله ئه وهی ئیدیهم و پهندی پیشینان هه لگری تایبهتمهندی کلتوری میلهته و زمانی سهرچاوه، به لام چهندین نمونه هه له زۆریک له زمانهکاندا هاوبهشن، چونکه بیرو مروّف به گشتی لیک نزیکه، هه ربویه له م بابتهانه دا هاوبهشن، به لام به فورم و دهربرینی جیاوا.

۴- وهرگیرانی ئه دهبی یه کیکه له بابته سهختهکانی وهرگیران، چونکه وهرگیر دهبیته له گهله گیاندنی واتای وشه و پرستهکاندا ههست و سۆز و مه بهستی نوسه ره کهش بگهیه نیت، چونکه به رههمه ئه ده بییهکان هه لگری واتای قول و پر ههستن.

۵- بۆ وهرگیرانی ئه دهبی لیکۆله ران دهبن به دو به شه وه، هه ندیکیان پینان باشه، دهقی ئه دهبی وهرگیردیت و به شتیکی ئاسایی له بابته که دهروانن، هه ندیکي دیکه دژی ده وهستن، چونکه پینان وایه، وهرگیران ناوه پوک و رۆحی دهق ده کۆژیته.

۶- شیوازی وهرگیرانی شیعر ده وهستیتته سهر جۆری شیعره که (ئازاد، کلاسیکی، رۆمانسی، ته صه وف...)، هه روه ها په یوهندی به سه لیکه ی وهرگیره وه هه یه، که چۆن له شیعره که دهروانیت و به چ مه به ستیک شیعره که وهرده گیریت.

۷- له هه مو زمانی کدا کۆمه لیک زاراه و چه مکی تایبه تی هه ن که ناتوانیت وهرگیردیت سهر زمانیکی دیکه و ده بیته وهک خۆی چه مکه که بنوسریتته وه یاخود گۆ بکریت، بویه پینان ده گوتریت، نه گۆره کان.

۸- نه گۆره کان تایبهت نین به بواریک و هه مو بواریکی ژیان ده گرنه وه، واته له هه مو بواریکدا هه ندیک چه مک هه ن بۆ پاراستنی واتا که یان ده بیته وهک خۆیان بمیننه وه.

The Translation Between Competence and Performance

Hanan Salih Rashid

Department of Kurdish, Faculty of Education, University of Koya, Koya, Kurdistan Region, Iraq.

E-mail: hanan.salh@koyauniversity.org

Omar Mahmood Kareem

Department of Kurdish, Faculty of Education, University of Koya, Koya, Kurdistan Region, Iraq.

E-mail: omar.mahmood@koyauniversity.org

Abstract:

This study is an attempt to clarify translation between mother tongue and foreign languages; it means the translations between two different languages. The contents consist of (introduction, idiomatic translation, proverbial translation, literary translation, and the terms that untranslatable). In literary translation we choose the poetry for two reason, firstly its main topic of literary translation, secondly its difficult topic translation. This study tries to show the difficulties and obstacles of each of these subjects, because each of them has a set of cultural and social characteristics, and they have a direct and complete relationship with human emotions and feelings. We mean choosing this title is human genitals will be a competence and any languages other than this language will be a performance for it, and also competence and performance will form an important part of all the languages of the world, because the competence is the basis of the creation of language, and performance is the expression of the language, and this caused choosing the subject and mixing with translation.

Keywords: Competence, Performance, Translation, Idioms, Proverbs, Literary Translation.

سه‌رچاوه‌کان:

- حوسین یه‌عقوبی، زمان، و وەرگێڕان و په‌یوه‌ندی کلتوره‌کان، وەرگێڕانی ئیسماعیل زراعی چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۷.
- حه‌مه‌که‌ریم عارف، خیانه‌تی هه‌لال، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی سایه، ۲۰۱۰.
- دلێر حه‌مه‌ له‌تیف، وەرگێڕان و هیرمۆنتیکا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ناوه‌ندی ره‌هه‌ند، سلێمانی، ۲۰۲۰.
- دیوانی نالی، (۱۹۷۶)، لیکۆلینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس، بلاوکردنه‌وه‌ی کوردستان، سنه.
- سدیق بۆره‌که‌یی، میژوی وێژه‌ی کوردی- به‌رگی سییه‌م- چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی ده‌زگای ئاراس، هه‌ولێر، ۲۰۰۸.
- شێروان مه‌حمود نه‌جاپ، شاعر وەرگێڕان... یان شاعر وەرگه‌راندن، گۆفاری رامن، ژماره ۲۹، ۱۹۹۸.
- عه‌تا نه‌هایی، زمان و وەرگێڕان (چه‌تی و چۆنیه‌تی وەرگێڕان)، گۆفاری کونسیت، ژماره ۳، ۲۰۱۱.
- عه‌لی خه‌زاعی فه‌ر، له‌ باره‌ی وەرگێڕان بۆ سه‌ر زمانی نازگماکیه‌وه (بنچینه‌کانی وەرگێڕان)، وەرگێڕانی قادر وریا، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۰۵.
- فه‌هاد پیربال، میژوی وەرگێڕان له‌ ئه‌ده‌بیاتی کوردیدا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده، هه‌ولێر، ۲۰۰۲.
- کورش سه‌فه‌وی، هه‌وت گو‌تار ده‌رباره‌ی وەرگێڕان، وەرگێڕانی ره‌فه‌ت مورادی، چاپی کاربین، سلێمانی ۲۰۰۵.
- محمد مه‌عروف فه‌تاح، لیکۆلینه‌وه زمانه‌وانیه‌کان، کۆکردنه‌وه‌ی شێروان حسین و شێروان میرزا قادر، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۰.
- میشیل ئۆستینۆف، وەرگێڕان، تیوره‌کانی وەرگێڕان، پرۆسه‌ی وەرگێڕان، وەرگێڕانی فه‌رشید شه‌ریفی، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۷.
- مه‌حمود برام پیمالکی، (۱۹۹۷)، وەرگێڕانی شیعری (سالی له‌ کۆلانی ئیمه‌یه)، گۆفاری وەرگێڕان، ژماره (۲).
- نایدا، میژوی وەرگێڕان، وەرگێڕانی ئه‌بوبکر خۆشناو، چاپی یه‌که‌م، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۱.
- هیوا سه‌لام خالید، میتۆده نوینه‌کانی فیرکردنی زمانی دوهم و کاریگه‌رییان له‌سه‌ر زمانی کوردی، گۆفاری کوردینامه‌یین، ژماره ۲، ۲۰۲۰.
- هه‌ژار موکریان، چوارینه‌کانی خه‌بیام به‌ کوردی، کۆکردنه‌وه‌ی ماجد مه‌ردۆخ، په‌خشانگای ئازادی، ۲۰۰۸.
- ئازاد به‌رزنجی
- ئیه‌راهم خه‌لیل، تیور و ریبازه‌کانی زمان، وەرگێڕانی نه‌ریمان عه‌بدوللا خۆشناو، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات، هه‌ولێر، ۲۰۱۶.

ئەيۆب حەيدەر عەبدولمحەمەد، ئاريشەکانی وەرگێران بۆ زمانی کوردی له رۆمانی (پاسەوانیک له مەزرا)ی جەي. دی. سالنجهر دا، نامەي ماستەر، زانکۆي سه لاهەدين، ۲۰۱۳.

ئازاد بەرزنجی، وەرگێران له گفتوگۆدا، چاپی يه کهم، دەزگای چاپ و پەخشی سەر دەم، ۲۰۱۲.

پەندەکانی پیرەمێرد، کۆکردنەو و ساغکردنەو هی فایه ق هۆشیار، ئەحمەد زرنگ، چاپی سێیەم، ناوەندی پۆشنییری ئەدیبان، ۲۰۱۴.

جەلال مەحمود، ئیدیۆم له زمانی کوردیدا، دەزگای پۆشنییری و بلاوکردنەو هی کوردی، زنجیرەي که له پور-۱- به غدا، ۱۹۸۰.

عەبدولوهاب شێخانی، فەرهنگی ئیدیۆم له زمانی کوردیدا، چاپی يه کهم، چاپخانەي خانی، دهۆک، ۲۰۰۹.

عەبدولوهاب شێخانی، فەرهنگی ئیدیۆم له زمانی کوردیدا، چاپخانەي رۆن، ههولێر، ۲۰۰۵.

حوسین محەمەد، سه ليقه ي زمانه وانی و گرفته کانی زمانی کوردی، چاپی دوهم، چاپخانەي کارۆ، سلیمانی، ۲۰۰۵.

احمد التجاني، اشکاليات الترجمة الأدبية بين العربية و الأنكليزية و دور المترجم في حلها أو تجاوزها، مجلة الدراسات اللغوية و الأدبية، مجلد ۱۹، ۲۰۱۸.

Chomsky Noam (1965), Aspects of The Theory of Syntax, The M.I.T Press, Cambridge.

Dickinz, James (2002), Thinking Arabic Translation: A Course in Translation Method: Arabic to English, Oxon: Routledge.

[https:// www. Poetry foundation.org](https://www.Poetryfoundation.org). the Ballad od sally in Our Alley by Henry Carey-poetry.

J. C. Catford (1965), A Linguistic Theory of Translation, Oxford University Press.

Larson. M. L. (1984), Meaning Based Translation: A Guide to Cross Language Equivalence, London and New York, University Press.

Newmark Petter (1982), Approaches to Translation, Oxford, Pergamon Press Ltd.

Newmark Petter (1988), A Text Book of Translation, New York: Prentice Hall.

Newmark Petter (2001), Translation and Culture, Part 5, Maastricht School of Translation and Interpreting, PP.321- 334, Poland.